

Uydurma dil

Ankara’da Gazi Lisesi birinci sınıfında Edebiyat hocamız **Atsız’ın kardeşi Nejdet Sançar** idi. İlk derste Türk milletini öyle anlattı ki teneffüse çıktığımızda, böylesine haşmetli bir milletin mensubu olarak, okul bahçesinde koltuk altı kanat kasları gelişmiş bir halterci gibi dolaşmaya başladık.

İlk yazılı sınavda hepimizin okul numarasını kırmızı kalemle daire içine almış; sebebini de şöyle açıkladı: Çok sık kullanılan “**Numero**” kelimesini Fransızlar kısaltarak “**No**” yapmışlar. Bizde ise ilk ve son harf “**Na**” uygun olmadığından ilk ve ikinci harfini alarak “**Numara**” kelimesini “**Nu**” olarak kısaltmışız. Bu ayrıntıyı bilmediğinizi kabul ederek bu sefer not kırmadım, fakat bundan sonra “**No**” yazarsanız notunuzu kırarım.

Merhum hocamız, uydurma dil kullanılmaması konusunda da çok hassas idi.

- Cemil Meriç’in “**Bu Ülke**” kitabından seçmeler:

Argo

Argo, kanundan kaçanların dili. Uydurma dil, tarihten kaçanların...

Argo, korkunun ördüğü duvar; uydurma dil şuursuzluğun.

Biri günâhları gizleyen peçe, öteki **irfânı boğan kement**.

Argo, yaralı bir vicdânın sesi; uydurma dil, hâfızasını kaybeden bir neslin.

Argo, her ülkenin, uydurma dil, ülkesizlerin.

Kamûs

Kamûs, bir milletin hâfızası, yani kendisi; heyecânıyla, hassâsiyetiyle, şuuruyla.

Kamûsa uzanan el nâmûsa uzanmıştır.

Kamûs, bir ummân. A’ mâkında inciler gülümser. Kimi bir sevgili göğsünde parlayacak, kimi bir tâcidâr alnında, kimi sedef muhafazasında unutulacak.

Kamûs bir ummân, duâlar uğuldar derinliklerinde, destanlar coşar. Şâir bu sesleri duyan ve duyuran.

Kelimeler

Senin yıldızların kelimeler, söyle raksetsinler.

Kelime ormanda uyuyan dilber; şâir uzaklardan gelen şehzâde.

Öyle seveceksin ki kelimeleri, sana yetecekler.

Kelimeler benim sudaki gölgem, okşayamam onları, öpemem. Bir dâvet olarak güzel kelime ve duâlarda muhterem. **Gönülden gönüle köprü, asırdan asıra merdiven.**

Kelime, kendimi seyrettiğim dere. Kelime sonsuz, kelime adem.

Kuşlara benzer kelimeler, odana dolarlar bir akşam. Nerden gelirler bilinmez. Kâh çılglık çılgılgadırlar, kâh sesleri işidilmez.

Çiçeğe benzer kelimeler: turuncu, erguvan, beyaz. Bir rüzgâr sürükler hepsini. Bulutlara güven olmaz.

Tercüme

Dil, mûsikîdir... Mûsikîlerin en mânâlısı, en az müphemî, ama mûsikî. Her kelime, bir kelime dünyasının anahtarıdır; **meçhûle açılan bir kapı, her kelime.** Meçhûle, yâni rüyâlara, hâtıralara, anlatılamayanlara, anlatılamayacaklara. Mağaralarından süzülür şuur-altının, şuurun yedi kat göğünden dökülür. **Kelime küfür, kelime duâ, kelime büyü. Zihnin bu esrarlı meyvesini asırlar besler, asırlar olgunlaştırır.**

Müterâdif, avâm için mevcut. Birbirini bütün tedâileriyle karşılayan iki kelimeye ne aynı dilde rastlarsınız, ne iki ayrı dilde. Mücerredin, mânevînin sonsuz ve esrarlı dünyası bir yana, maddenin katı ve sığ gerçeğini belirten kelimeler bile farklı.

Tercüme, Bâbil kulesinde yolumuzu aydınlatan hırsız feneri. Sönük, titrek bir ışık. “Traduttore traditore” (Hâin mütercim) iftirâ değil, kader. **Dilden dile aktarılan, ruhtan çok lâfız,**

şüirsiz bir “aşağı yukarı”. Hele aktarılan dil, târîhî buuddan mahrum, sun’î bir “jargon” ise, bizdeki uydurma dil gibi.

Avrupa, mâzisine hürmetkârdır, şâheserleri hırsların veya heveslerin tasallutuna terk etmez. Montaigne’i yirminci asır fransızına onaltıncı asrın garip imlâsı ile sunar.

Bir Dante’yi, bir Shakespeare’i, bir Milton’u değiştirmek kimin haddine?

İrfân

İrfânî hisarla kuşatmış Doğu, mâbede bezirgân sokmamış. Yıllarca davar gütmüş, odun taşımış çömez... Meş’aleyi çetin imtihanlardan sonra tutuşturmuşlar eline. “Emânetleri ehline tevdî ediniz”, demiş din.

Mürît: ceset, can: mürşidin nefesi. Hindde hocaların soyadı taşınmış. Karâbetlerin en mukaddesi şâkirtle üstad arasındaki bağ.

Asırlar geçti, birer birer söndü meş’aleler. **İrfân asâletini kaybetti.** Hâfızaya çakıl taşı gibi saplanan **bilgi kırıntılarına yeni bir ad bulduk: kültür. Hoca öğretmen oldu, talebe öğrenci.** Öğretmen ne demek? Ne soğuk, ne haysiyetsiz, ne çirkin kelime. **Hoca öğretmez, yetiştirir, aydınlatır,** yaratır. Öğrenci ne demek? **Talebe istiyendir; isteyen, arayan, susayan.**

Bâbil

Ve Yehova “Bunların hepsi tek kavim” dedi. “Konuştukları dil aynı, giriştikleri işi yarıda bırakacağı benzemiyorlar. Gelin de toprağa inelim, **dillerini ayıralım şunların: birbirlerini anlayamaz olsunlar**”. Ve âdemoğulları kentlerini kuramadılar. **Oraya Bâbil, dendi. Bâbil, yani karışıklık.**

(Bâbil Kulesi: Tevrât’a göre Nûh’un torunları gökyüzüne ulaşmak için böyle bir kule inşâ etmek sevâsına düşmüşler. Ve Yehova onları cezalandırmış. İçinde çeşitli dillerin konuşulduğu yer. Büyük bir karışıklığın hâkim olduğu, kimsenin kimseyi dinlemeden hep bir ağızdan konuştuğu toplantı.)

• **Mağaradakiler (Cemil Meriç)**

Batı’nın silâhlı saldırısını püskürtmüş, batılılaşma sevdasından kurtulamamıştık. Avrupa vazgeçmemişti avından. **Düşmanın teslim alamadığı tek kale kalmıştı: hâfıza, yâni dil. Bugünü düne bağlayan köprü uçurulmadıkça tarihten koparılamazdık.**

Cezmi Ertuğrul diyordu ki:

“Diller birlik ve saflıklarını kaybederek gelişir. **İnsan zekâsı yeni fetihler yaptıkça dil de yeni mefhumlarla zenginleşir.** Kelime iktibasları dili geliştirir, zedelemesiz... Norman istilâsıyla İngilizce’ye çok geniş ölçüde Fransızca sözler girmiş, dil değişmiş mi? Hayır. Almanca, İngilizce, Fransızca lâtinceden yalnız kelime almakla kalmamış, bir sürü de kural almıştır... Kelimeler dilin hammaddesi. **Dili yapan nahiv (cümle bilgisi). Ana kuralları ayakta durdukça, o dile dünyanın bütün kelimeleri girse, bağımsızlığı tehlikeye düşmez.”**

Celâl Nuri feryad ediyordu:

“Dili zenginleştirmek ona yeni mefhumlar kazandırmakla olur. **Kelime atmak değil, kelime almak zorundayız.”**

Hüseyin Kâzım Kadri tasfiyecilere sesleniyordu:

“Fırdevsî’nin ‘Şehnâme’de kullandığı arap sözleri yüzden ziyâde değildir. Hal böyleyken Şehnâme kendisinden sonra İran şâirlerince şâyan-ı takdir ve imtisal görülmedi; bilakis **Sâdi’nin arap sözleriyle dolu olan manzum ve mensur eserleri** İran Edebiyatının en ziyâde taklit edilen bir enmûzeci (nümunesi) oldu...”

Arap ve acem sözlerinden tecrit edilen Türk dili, iptidaî bir lisan hâline gelir.”

Türk düşüncesinin en büyük düşmanı, dildeki istikrarsızlık. Türkçe Tanzimat’a kadar sâbit kurallara kavuşamamıştır. Kelimeleri müphemdir, düşüncenin değil, zevkin emrindedirler. Herkesçe kabul edilen hiç bir kural yoktur. **Yapılması gereken: lâfızları sağlam mefhumlara bağlamak, dilin mazbut bir kamusunu vücuda getirmektir.** Başka bir deyişle, olanı korumak, yeni ihtiyaçları karşılamak için yeni ıstılâhlar yaratmaktır. **Dilde ırkçılık yapmağa kalkışmak çilgünlük.**

İstiklâl Savaşı'nın muzaffer başkumandanı harfleri değiştirmeye kalkışınca bir avuç entellektüelin alkışlarıyla teşci' edilir. Arap harflerini müdafaaya yeltenen bir tek hoca çıkar: yahudi Avram Galanti. **Harf devrimi, kütüphaneleri tuğla yığımına çevirir. İrfanımızı düne bağlayan köprüler uçurulmuştur.**

Hiçbir ülkenin eşine rastlamadığı bir vandalizme inkılab adı verilir: Dil inkılabı. Bu aşırı tasfiyecilik çıkmaza saplanınca sahneye yeni bir nazariye çıkarılır: Güneş Dil Teorisi. Bu dâhiyane buluş intelijansiyanın nâmusunu kurtarır. Türkçe bütün dillerin anası olduğuna göre özleştirmeğe ne lüzum var... Ama bir kere ok yaydan fırlamıştır.

İntelijansiya ebedî şef'in ölümünden sonra büsbütün gemi azıya alır. Dil devrimi politikanın emrindedir artık. Ona dil uzatmak, devlete karşı koymaktır. **Aydının tek hürriyeti vardır: dili tahrir.** Mektepler nesillerin hâfızasını nesebi gayr-ı sahih "tilcik"lerle doldurur. Güdümlü basın bu yıkıcılığa alkış tutar.

Genç bir dilci, Suat Yakup Baydur, keşmekeşi sona erdirmek için agoraya fırlıyor... **Doğulu kalacaksak, arapça ve farsça okutmalydık. Batılı olacaksak, mekteplerimize helence ve lâtince konmalı.** Ucuz bir kabadayılık.. Çölde vaazlar vermiyordu Baydur. Arkasında ilerici Türk basını vardı.. Ataçlar'ı, Eyüboğlular'ı, Yüceller'i ve muhteşem Dil Kurumu'yla Türk basını.

Bir medeniyet emr-i yevmîlerle değiştirilemezdi. Yığınlar küskün ve muzdarib, hisarlarına çekildiler. **Müstağrib, hem oyuncu hem seyirciydi artık. Halk okumuyordu.**

Dil'de inkılâb olmaz. İhtiyar tarih, dünyanın hiçbir ülkesinde böyle bir çılgınlığa şahit olmamıştır. **Toplum geliştikçe, dil de gelişir.** Osmanlıca diye bir dil yoktur. **Osmanlıca, Anadolu'ya yerleşen ve İslâmiyeti benimseyen Türkler'in dilidir. Yâni, hâlis Türkçe'dir, Batı Türkçesi.**

Avrupa'ya gelince, Ortaçağ'da ilim dili Lâtince'ydi. Yığınların toprakla beraber alınıp satıldığı bir dünyada düşünmek ve yazmak bir avuş insanın imtiyazındaydı, rahiplerin imtiyazı... **Aşağı yukarı 17. asra kadar düşünen Avrupa'nın tek dili vardı. Dil birliği Avrupa'yı kaynaştırmıştı. Millî dillerin sahneye çıkışı medenî dünyayı Bâbil Kulesi'ne çevirdi.**

Cedlerimiz, buldukları yeni kelimeleri devlet zoruyla kabul ettirmediler. Her buluş bir teklifti sadece. Osmanlı'nın "tilcik" üretmeğe memur ulemâ-yı rûsûmu yoktu.

Dünyânın iki büyük inkılâbı, yâni 1789'la 1917, ne kadar sınırlı, ne kadar korkakmış. Bütün müesseseleri yerle bir etmiş ama dile dokunmamış ikisi de.

T.D.K.'nun, bu yaman teşekkülün başlıca görevi mikrop üretir gibi "tilcik" üretmek, Türkçe'nin nahvini ve inşâsını bozan müridlerine "ödül" dağıtmak, fermanlarına karşı koyan haddini bilmezleri edebiyat cumhuriyetine sokmamaktır.

Batı dillerinden alınacak yeni mefhumlara gelince, bunlar ya beşerîdirler, o zaman yeni olamazlar ve mutlaka dilimizde karşılıkları vardır; ya **Batı tarihine bağlı mefhumlardır:** sosyalizm, anarşizm, demokrasi gibi.. tercüme edilemezler, aynen alacağız; ya **bir icadın yâni bir fethin beratıdır**lar, onları olduğu gibi almışız veya türkçeleştirmişiz, kim ne diyebilir?

- **Türkçülüğün Esasları (Ziya Gökalp)**

Halk lisanına geçmiş olan Arabî ve Farisî kelimeleri, Türkçeden çıkarmak, bu lisanı en canlı kelimelerinden, dinî, ahlâkî, felsefî tabirlerinden mahrum edecekti. Binaenaleyh, tasfiyecilik hareketi lisanımızı sadeliğe, vuzuha götürecektir yerde, muğlakiyete ve zulmete doğru götürüyordu.

Türkçülere göre, **Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millidir.**

Halk lisanında müteradif kelimeler yoktur. Meselâ, halk "hasta, ayna, merdiven, zehir" kelimelerini alınca "sayru, gözgü, baskıç, ağu" kelimelerini canlı lisandan çıkarmıştır.

Vâkıa, bazen halkın, Arapçadan ve Acemceden aldığı kelimeler yanında, eski Türkçelerini de muhafaza ettiği görülüyor. Fakat, böyle bir hal vukuunda da yine müteradif kelimeler vücuda gelmez. Meselâ, "siyah" ve "beyaz" kelimeleri alındıktan sonra, "kara" ve "ak" kelimeleri Türkçede bâkî kalmış. Halk siyahla beyazı maddiyatta, kara ile akı maneviyatta kullanıyor.

Bazen de, halkın Arapçadan ve Acemceden aldığı kelimelerin Türkçesi zaten mevcut olmadığı için müteradifliğe hiçbir sebep bulunmaz: Abdest, namaz, Kur'an, câmi, ezan kelimeleri gibi.

Halk Arapçadan, Acemceden vesair yabancı lisanlardan aldığı kelimeleri ya lafzen yahut manen tahrif eder.

Lafzen tahrife misal: “haste: hasta”, “hafe: hafta”, “nerdüban: merdiven”, “çarçübe: çerçeve”, “zukak: sokak”, “pâre: para”.

Mânen tahrife misal: “Şafak” kelimesi Arapçada “garp ufkunun akşam kızılığ” mânasına iken, Türkçede “şark ufkunun sabah kızılığ” mânasını almıştır: “Şafak sökmek” tabirinde olduğu gibi. Farisîde “hace” kelimesi “efendi” mânasınadır. Bu kelime, Türkçede hem lafzını değiştirerek “hoca” şeklini almış, ve hem de mânasını değiştirerek “halk fakîhi” ve “mektepe muallimi” mânalarını almıştır.

Bazen kelimeler zâhirde eski mânasını muhafaza etmiştir. Meselâ “abdest” kelimesi lafızca ve mânaca değişmemiş görünür. “Büyük abdest” ve “küçük abdest” gibi terkipler mânaca değişikliği gösteriyor.

- **Türkçenin Karanlık Günleri** (Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu)

Yabancı dil akımına ilk tepkiler

Kaşgarlı Mahmud 1072 yılında yazdığı **Divanü Lûgati't-Türk** adlı büyük eseri ile Türk dilinin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu, on beşinci yüzyılda da Ali Şîr Nevâyî **Muhakemetü'l-Lûgateyn** adle eseri ile Türkçenin Farsçadan daha güzel ve daha zengin bir dil olduğunu iddia ederek, bunu isbata çalışırlar.

Karamanoğlu Mehmed bey, 1277 tarihli meşhur fermanında “Bundan böyle sarayda, divanda ve her yerde **Türkçeden başka bir dil ile konuşulmasının yasak olduğunu**” bildirmektedir.

Türkçe zirvelerde dolaşırken

Türkçe tâ sekizinci yüzyılda dört başı mâmur, mükemmel bir yazı dili idi. Uzak doğu kültür ve medeniyetinin olgun bir yazı dili olan Türkçe bu zirvelerde dolaşırken yeryüzünde Lâtince, Grekçe, Arapça, Farsça ve Çince'den başka kültür dili de yoktu. Bugünün büyük dilleri İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca henüz “oluşmamıştı”.

Daha sekizinci, dokuzuncu asırlarda Göktürk ve Uygur devrelerinde edebiyat tarihlerine geçecek değerde edebî ve felsefî eserler vücuda getiren Türkçe, onuncu yüzyılda da Arap dilinin en mükemmel eseri, bir mucizesi olan Kur'an'ı tam bir selâhiyetle ifade edebiliyordu.

On birinci yüzyılda Kaşgarlı ve Yusuf Has Hacib, on üçüncü yüzyıldan itibaren de Yunus, Kadı Burhaneddin, Aşık Paşa, Nevâyî, Nesimî, Fuzulî, Süleyman Çelebi, Sinan Paşa gibi her biri bir vâdide üstad olan dil mimarları yetişmiş ve bu kervan Yahya Kemal'e kadar gelmiştir.

Bu dil, bundan yedi asır önce Yunus'u, daha sonra Divan edebiyatımızın büyük zirvelerini nasıl yetiştirebilmiştir? Halk edebiyatı vadisinde **Dede Korkut** hikâyelerini, **Karacaoğlan**'ı ve geniş bir tekke edebiyatını nasıl yaratabilmiştir?

Türk dilinin sadeleşmesi

Arapça, Farsça ve Türkçeden meydana gelmiş bulunan Osmanlıca, ifade gücü bakımından, zengin ve mükemmeldi. Fakat çok dar bir zümrenin benimsemiş olduğu bu “sentetik” dil umumîlik vasfından mahrumdu. Çünkü cümle kuruluşu, beyan tarzı ve edebî dile hâkim gramer kaideleri Türkçe değildi.

Tanzimat devrinde şuurlu bir şekilde başlayan sadeleşme akımı, İkinci meşrutiyete kadar bir hayli yol almış ve gelişmişti. 1908'den itibaren Genç Kalemler'in bu dâvaya öncülük etmeleri ile de teşebbüs kısa zamanda gayesine ulaştı. Artık Ömer Seyfettin, Ahmed Hikmet ve Mehmed Âkif gibi yazarlar ve şairler **sâde Türkçenin en güzel örneklerini vermeye başladılar**. Onların hemen arkasından gelen Refik Halid, Reşad Nuri, Yakup Kadri, Halide Edip, Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Abdullah Şinasi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Necip Fazıl, Ahmed Hamdi, Ahmed Kudsi, Kemalettin Kâmi, Enis Behiç ve Halid Fahri'lerin ellerinde ise **sâde Türkçe, duru ve güzel Türkçe zirvesine yükseldi**.

Dil Kurumunun gayesi

1932'de **Türk Dili Tetkik Cemiyetini** kuran Atatürk'ün gayesi, ilmî inceleme ve araştırmalara dayanmak sureti ile, Türkçenin aşağıdaki meselelerini halletmektir:

1. Türkçenin, tarihi gelişmesi araştırılarak, mukayeseli bir gramerin yazılması,
2. Türkçenin tarihi gramerinin yazılması,

3. Türkçenin bugünkü gramerinin yazılması,
4. Türk lehçelerinin sözlüklerinin hazırlanması,
5. Bugünkü Türkçenin, yani Türkiye Türkçesinin sözlüğünün yapılması,
6. Bütün ilim ve teknik terimler için Türkçe karşılıklar bulunması,
7. Yabancı bilginlerin Türk dili üzerinde yaptıkları araştırmaların Türkçeye çevrilmesi.

Bu program dahilinde konuşma ve yazı diline girmiş yabancı asıllı kelimelerin ayıklanması dâvâsının imkânsızlığı anlaşılınca, bundan derhal vazgeçilmiştir. Böylece **sadeleşme hareketi yalnız ilmî terimlere, resmî yazışmalara ve kanunların diline inhisar ettirilmiş**, milletçe benimsenmiş yabancı kelimelere, yani Türkçeleşmiş sözlere dokunulmamıştır.

Atatürk'ün 1935 yılında ortaya attığı **Güneş-Dil Teorisinin** gayesi, tehlikeli bir hal almış olan **“tasfiyecilik, uydurmacılık ve özleştirmecilik”** akımını **durdurmak** ve **“Türk milletinin anladığı her kelime Türkçedir”** prensibini kabul etmektir.

O'nun ölümünden sonra bu konu hem asıl gayesinden uzaklaştırılmış, hem de tamamiyle kasıtlı ellere geçmiştir.

Türk dilinin sadeleşmesi hareketinin asıl gayesinden saptırılarak tam bir kültür ihtilâli şekline dönüşmesi 1960 yılından itibaren başlamıştır.

Türkçe feryad ediyor

Konuşma ve yazı dilinde yaşayan binlerce kelime **“yabancı asıllıdır”** bahanesi ile budandığı için feryâd etmektedir.

Budanan bu kelimelerin yerlerine yanlış yapılmış zayıf ve uydurma **“sözcükler”** konduğu için feryâd etmektedir.

Dil ilmi ile hiçbir ilgisi olmayan sorumsuz ve bilgisiz kimselerin kelime uydurmayı meslek haline getirmeleri karşısında feryâd etmektedir.

Türkçe fakirleştiği, nüansını, âhengini ve bütünlüğünü kaybettiği için feryâd etmektedir.

Dilimiz bir çıkmaza saptırıldığı için, anarşiye boğulduğu için feryâd etmektedir.

Millî beraberlik tehlikeye düştüğü için feryâd etmektedir.

Ortak millî dil

Psikologlar **“düşünme”** için **“insanın kendi kendisi ile sessiz konuşmasıdır”** derler. Yahut da **“konuşmak insanın sesli düşüncesidir”** denir. **Dil, her türlü zihnî ve ruhî tezahürlerin kelimeler halinde billûrlaşmasıdır.**

Dil, ilmin ve kültürün de temelini teşkil eder... Kelime ve mefhum hazinesi zengin kimse, çok bilen, çabuk kavrayan, geniş ve derin düşünen kimsedir. **Bütün büyük medeniyetler, bütün kuvvetli kültürler zengin ve işlenmiş dillerin eseridir...** Büyük sanatkarlar, dilini en iyi bilen sanatkarlardır. En çok kelime ve mefhum bilen sanatkarlardır. Nitekim dünya edebiyatının dört büyük zirvesi Shakespeare, Hugo, Goethe ve Dostayevski, eserlerinde çeşit itibarı ile en çok kelime kullanan yazarlardır.

“Millet” olabilmenin ilk şartı, fertlerin ortak bir millî dile sahip olmalarıdır. Çünkü fertlerin **“millet”** halinde bir araya gelmeleri için lüzumlu olan bütün unsurlar **“millî dil”**in içindedir: **“Tarih birliği”, “duygu birliği”, “gaye birliği” ve “ruh birliği”... Milletın hayat görüşü, milletın tabiatı ve hâdiseleri tefsir”i, “mânâlandırış”ı dilin içinde saklıdır.** Zekâsının keskinliği, ruhunun derinliği ve duygusunun inceliği dildeki ata-sözlerinin, öz deyişlerin ve ifade nüanslarının varlığında görülür.

Dilden atılan her kelime, zincirden kopan halka gibi, nesillerin millî tarihleri ile irtibatlarının kopmasına sebep olur. İşte bunun içindir ki, yaşamakta olan canlı kelimeler dilden atılamaz.

Tarih göstermiştir ki, bir milletin kurmuş olduğu devlet yıkılabilir, oturduğu vatan elinden alınabilir, fakat, eğer **dili yaşıyorsa, o millet dağılmamıştır**, kaybolmamıştır, ayaktadır. Zira dil, fertlerin, **“millî şuuru”, “millî hâfızası”**dır. Hâfızasını ve şuurunu kaybetmiş bir insan, evinde, çocuklarının arasında da olsa, mânen ölmüş demektir.

Bizim konuştuğumuz **dokuz asırlık Türkçe yalnız Türkiye Türklerinin dili değildir.** İran, Kafkasya, Kerkük, Kıbrıs ve bütün Balkan memleketlerindeki soydaşlarımız da halen aynı Türkçeyi kullanmaktadırlar.

Uydurma “sözcükler”

Dilde yaşayan bir kelime ne kadar “eski” ise, onun mânâsı da o derece zengin ve geniştir.

O kelime dilde artık tek başına değil, bir “aile”dir. Onu atarsanız, dilden “geniş ve köklü bir kelime ailesini” çıkarmış olursunuz. O zaman da dil zenginleşmez, fakirleşir. Meselâ uydurmacılar “sebepe”e “neden” diyorlar. Sayenizde o zavallı da “sebeplensin” cümlesini “nedenlensin” diye bitirebilir misiniz? Biz de onu “adam” sanmıştık yerine “kişi” sanmıştık denebilir mi? Sende erkeklikten eser yokmuş cümlesindeki “eser” yerine “yapıt” denilebilir mi?

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi’nden okullara gönderilen bir tamimde **öğrencilerin “tinsel” ve “tensel” gelişmelerinin sağlanması** için lüzumlu tavsiyelerde bulunuluyor. Yani “ruh ve bedenî” gelişme denmek isteniyor. Derste çocuklara “ruhî” kelimesi yerine “tinsel” kelimesini öğreten hoca bile, öğrencilerine “tembellik sizin ruhunuza işlemiş” der, “tininize işlemiş” demez. “Gürültüden ruhum sıkıldı” der, “tinim sıkıldı” demez. “İnce ruhlu olun” der, “ince tinli” demez. “Musiki ruhun gıdasıdır” der, “tinin besinidir” demez... Farsça “ten” kelimesi, “beden” yahut “vücut” mânâsına gelmez. Olsa olsa “cild” veya “beniz” demektir. “Güzel tenli kadın” denebilir.

Dil Kurumu tarafından Türkçeleştirilmiş bulunan Atatürk’ün “Nutuk”u, yeni adı ile “Söylev”inde uydurulmuş sözlerden birkaçı:

Bulunç (vicdan), çaşıt (casus), ıra (karakter), işlik (imalâthane), işyar (memur), iye (sahip), kalımlı (daima), kalıt (miras), sağgörü (basiret), salt (mutlak, sırf), saltçılık (mutlakiyet idaresi), savlamak (iddia etmek), gargılamak (lânetlemek), soycul (asil), söylevci (hatip), tutumsal (iktisadî), sürgit olmak (devam etmek), türesel (adlî), us (akıl), usa vurma (muhakeme), uslamlama (mantık yürütme), uzdilek (iyiniyet), sürem (faiz), üstenci (müteahhit).

Millî kültür ve dil

Dil, ilmin ve kültürün temelini teşkil eder. İnsanın, bilgi, kültür ve düşüncesinin hududu bildiği “kelime”lerin sayısı ile çizilmiştir.

Zihni öğrenmeye, kavramaya ve düşünmeye; muhayyileyi de yaratmaya hazırlayan, buna alıştıran okuldur... Öğrenci liseyi bitirirken, zihninde dilin temeli atılmış olmalıdır. Her sahayı kavrayacak bir kelime ve mefhum hazinesine sahip bulunmalıdır.

Onun içindir ki, medenî ülkelerin liseleri bu esasa göre kurulmuştur ve öyle işler. Zaten **liseyi diğer meslek okullarından ayıran hususiyet** de budur. Önce kendi milletinin kültür dilini, sonra da milletler arası millî terimleri öğrenmek suretiyle, zihni, her istikamette ilerlemesini temin edecek mefhumlarla teçhiz etmektir. Lise bunu yapabiliyorsa, gayesine ulaşmış demektir.

Millî Eğitim Bakanlığı öğretmenlere sık sık tâhimler gönderiyor: “Ders kitapları” “öz Türkçe yazılacaktır. Öğrencilere öz Türkçe sözler öğretilecektir. Sınıflarda öz Türkçecilik kolları kurulacaktır.”

Nitekim bütün ders kitapları öz Türkçe yazılıyor. Aksi halde Tâlim ve Terbiye Dairesi reddetmektedir. Dersler öz Türkçe yapılıyor. Aksi takdirde müfettişler menfî rapor vermektedirler.

Avrupalı, gençlere, sadece kendi dilini değil, kültürünün ortak dili olan Lâtince ve Grekçeyi nasıl öğretiyor?

Her aydın, milletinin kültürünü, edebiyatını ve düşünce tarihini devir devir, adım adım bilmek zorundadır. Bunun için de milletinin, asırların süzgecinden geçerek teşekkül etmiş **“yazı dili”ni bütün incelikleri ile öğrenmiş olmalıdır.** O halde liseler, bir yandan gençleri yüksek öğrenime hazırlayacaklar, bir yandan da onlara millî kültür dilini öğreteceklerdir. Bu sayede yetişen her aydın, kendi milletinin ilim, düşünce, sanat ve edebiyat sahalarında klasik olmuş değerlerini tanımak, anlamak ve sevmek imkânına kavuşacaktır. Nasıl, bir Fransız aydını, bir Alman aydını milletinin her alandaki üstadlarını tanır, anlar ve severse.

Millî Eğitim Bakanlığı okullarda “öz Türkçe” öğretim yaptırmak sevdasından vazgeçmelidir. Okul bir ilim ve öğretim müessesesidir. Orada, masa başında “uydurulmuş sun’i dil” öğretilemez. Ancak yaşayan dil öğretilir. Klasik mertebesine yükselmiş eserlerin dili okutulur... Orada, çocuklara, belli bir plân ve program dahilinde millî dilin bütün kelimeleri hazmettirilmelidir.

Anadolu’da 13. Yüzyılda başlayan ve çeşitli merhalelerden sonra Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Yahya Kemal, Refik Halid, Reşat Nuri ve Peyami Safa gibi yazarların kaleminde artık mükemmel bir kültür ve edebiyat dili seviyesine yükselen Türkçeyi okullar için esas almak lâzımdır.

Mustafa Miyasoğlu, “**Kültür Hayatımız**” kitabında “kültür taşıyıcısı olarak dilimiz” hakkında şöyle der:

Dilin en önemli vasfı, herhalde kültür taşıyıcılığıdır. **Hangi medeniyet çevresinde iseniz, onun terim ve kavramları dilinize girecek**, hangi eşyayı kullanıyorsanız, onunla ilgili kelimeler kültürünüzde yer alacaktır.

Dil devrimi ile birlikte kurulan Türk Dil Kurumu’nun **derleme, tarama ve türetme** kollarından yalnızca sonuncusu ön planda faaliyet yaptı. Dolayısıyla TDK mensupları, uzunca bir zaman **dilimize girmiş Arapça ve Farsça kelimelerin karşılıklarını bulmakla** meşgul oldular, batıdan gelenlere karşılık bulacak ne zamanları ve ne de niyetleri vardı. **Amaç, dilimizi İslâm kültür ve medeniyet çevresine ait kelime ve kavramlardan temizlemektir.** Ataç, Yunanca ve Latince’yi benimsememiz, okul müfredatında mecburî hâle getirmemiz gerektiğini savunuyordu. Hatta bir yazısında, ironik bir tarzda, bu yeni kelimeleri uydurarak **dili bozmak** ve bu dille okuma yazmayı imkânsız hâle getirerek kullanımdan kaldırmak istiyordum diyordu... **Böylece batı dillerinden birini kullanmaya mecbur kalacak ve “Tam bir batılı” olacaktık.**

TDK ülkemizde korkunç bir kültür erozyonuna yol açmıştır. Bizim gibi yazı diliyle bu kadar çok uğraşmış, **kelimelerini bu kadar çok değiştirmiş başka bir millet yoktur.** Çinliler bile Mao yönetiminde başlattıkları “kültür ihtilâli”nde bizim kadar çığır başarılarına ulaşamadılar...

- **Kelimelerini tanımamak zihnini tanımamak demektir** (agultekin@karar.com)

Arapça bilmiyorum ama **dilimize geçen Arapça kelimeler arasında belli bir sistem olduğunu, belirli kalıplar olduğunu**, o kalıpları, o sistemi az çok bildiğimde bilmediğim birçok kelimenin önüne açılacağını biliyorum. “Hâkim” kelimesini alalım ele. Kimileri yargıç kelimesini yerine koymaya çalışsa da hâkim kelimesi kaldırılabilmiş değil. Peki aklımıza hiç takılır mı **hâkim ile hakem’in, hekim’in, hüküm’ün, hükümet’in, ahkâm’ın, mahkûm’un, mahkeme’nin, muhakeme’nin, tahakküm’ün, mütehakkim’in, hikmet’in birbiri ile alakalı olduğu**, olabileceği?

Bu saydığım tüm kelimeler aynı kökten geliyor. Hepsinde üç ortak ses görürüz: “**h-k-m**” Bu aşamadan sonra hâkim kelimesindeki anlamı biraz irdelediğimizde hâkim ile hakemin, hekimin, mahkûmun, muhakemenin irtibatının zihnimizde yavaş yavaş açıldığını da görmenin önü açılmıştır!

İstimplak ne demek? Ben çocukluk ve ilk gençliğimde istimplâk kelimesinin ne demek olduğunu bilmezdim epeyce bir zaman. Emlak kelimesini de pek anlamazdım. Emlak dükkânlarını görürdüm, oralarda kiralık ev, satılık ev ihtiyacını insanların giderdiğini bilirdim ama neden emlak denir bilmezdim. Ta ki **emlak- mülk- istimplâk- meleke- melek- melik- melike- malik- mülkiyet** kelimeleri arasındaki irtibatı görene kadar. Burada da **m-l-k** sesleri ortaktır hepsinde.

Arapçadaki kelimeler arasındaki sistem sadece **üçlü kök (sülasi) sistemi** değil. **Kalıplar** da var Arapçada. **Katil, dahil, cahil, zahir, şakir, mahir, rahip, katip, şahit, vahit, zahit, cahit, zalim, rasim, dahil, malik, talip...** Böyle gider. Bunlar da bir kalıp. Arapçada onbinlerce kelime bu kalıpların üzerine oturacak bir sisteme sahip.

Teklif değil Tehdit deyip İsmet Özel’in bu kitabını hatırlayıp başına “te” gelen kelimelerden bir kısmını yazalım: **tecvid, teşhis, tebliğ, tekbir, tevhid, tenbih, temkin, teslim, teşkil, teşrif, teşrik, teşbih, tesbit, teslis, tedvir** (tedvir nedir bilmiyorsunuz belki ama içindeki d-v-r seslerine bakarak devir ile alakalı bir kelime olduğunu çıkarabilirsiniz değil mi? Te- gelen kelimelere devam ediyorum: **Tefsir, tehcir** (tehcirde hicreti görebiliyorsun değil mi okur? Muhacirdeki hicreti görebildin mi peki?) **tehzib, tezhib, tertib, terkib, tercih...** Böyle uzar gider.

İşte bu sistemi bilmenin güzelliği bu. **Anlamını hiç bilmediğin bir kelimenin üçlü kökünü veya kalıbını bulduğunda** birden çok bildiğin bir kelime karşına çıkabiliyor. Müthiş bir zihin yolculuğudur bu!

“Muhacir” demişken, şimdi onun kökünden değil kalıbından yoklamaya devam edelim: **Mücahid, müdahil, mübaşir, münafık, mukabil, münasib, misafir** (müsafir?) **müşahid, mülazım, muhalif, müsait..** gider böyle. Sonra dört heceye çıkaralım üçlü köklerimizizi: **Muhasebe, musahebe, mücadele, mütareke, müzayede, mükaleme, müşahede, mukabele, mübadele, murakebe.**

Çok yoğun kullandığımız “-et”, “-at”, “-iyet” eklerinin bir kısmı Arapçada olmayıp **Osmanlı kültürünün icad ettiği kelimelerdir: Cumhuriyet, meşrutiyet, mutlakiyet, mahcubiyet,**

mahrumiyet, mahkûmiyet, mahbubiyet, maşukiyet. Fazilet, rezalet, cehalet, hareket, şehadet, letafet, atalet, hamaset, vezaret, veraset, vekalet, şetaret...

İki hecelileri var, sondaki “-et”lerini attığımızda kelimenin üçlü kökü ile karşılaşırız: **dehşet, vahşet, gaflet, gayret, hasret, fikret, himmet, hizmet, ülfet, illet, hayret, gaflet, hikmet, şirket...**

Devam edelim çeşitli et-li kalıplara: **Milliyet, hürriyet, zilliyet, cibilliyet, cinsiyet, illiyet, zihniyet, mensubiyet, mecburiyet, memnuniyet, meşguliyet, mahkumiyet...**

Atlara binelim atlara! **Külliyat, fikriyat, hafriyat, İslamiyat, mevcudat, hayvanat, nebatat, insanat, bakliyat...** Böyle alıp başını gidiyor kelimeler.

- **Arapça olmazsa konuşamayız!** (<https://www.turkalemiyiz.com>)

Türkçe'nin temelinde Arapça kökenli kelimeler o kadar yer alıyor ki, saymakla bitmez. Türkçe'nin önemli bir kısmında yer edinene Arapça olmadan Türkçe'yi konuşabilir miyiz acaba?...

Bir eksikliğiniz olsa “tedarik” edemez, bir yanlış yapsanız “telafi” edemezsiniz. Arapça olmasa “özür” dileyemez, bir “mazeret” sunamazsınız. Birisi öfkelenip parlarsa “teskin” edemezsiniz. “Vaaz” “nasihat” “fayda” vermez. “Takdir”, “tekdir” de her zaman iş görmez. Bir defa Arapça olmasa “Efenim, şey..” diye bile kekeleyemezsiniz. Zira “şey” Arapçadır. İsteğiniz olsa “recâ” ederim diyemezsiniz.

Birbirinizi “teselli” edemez, “kader-i İlahi”dir, “mahzun” “mükedder” olma, “sabr”et, “akıbet”i “hayr” olur, diyemezsiniz. “Nüfus” cüzdancınız “kayb” olsa (aslı, “gâib”) “ilan” veremez, efenim şöyle “lezzet”li bir yemeği “iştah”la “mide”ye indiremezsiniz. Canım sıkıldı, “haber”leri dinleyeyim. Yok. Bir “kitab” a sardırayım. Olmaz. Kendimi “sokağa”, “cadde”ye atayım. “Mümkün” değil. Çıkıp “etraf”a bir bakayım, şu “civar” da bir turlayıp geleyim; yemez! Köyüme gideyim, bir “hava” değiştireyim! Yapamazsınız.

Köy değil ama köyün bağlı olduğu “kasaba”, “nâhiye”, “belde” Arapçadır. Ülke değil ama “vatan”, “memleket” Arapçadır. Beyler, işi “ciddi”ye alın. Kişinin “hadd”ini bilmesi büyük “fazilet”tir. “Talip” ne der: Kişi “noksan”ını bilmek gibi “irfan” olmaz.“ İnsaf”, “ Ya hu ”! “ Din ”, “iman”, “vatan”, “ar”, “namus”, “haya”, “ıffet”, “izzet”, “şeref”, “akıl”, “iz’an”... Hepsi Arapçadır. Kötü bir durum var. Etraf “hain”den, -afedersiniz- “fikir fahişe” sinden geçilmez “hal”e gelmiş. “Haysiyet” “cellat”ları köşeleri tutmuş.

Nerden türedi bu kadar “asıl”sız, “nur”suz, şu güzelim ülkede.. Bunlarda “ahlak”, “edep” yok. Yüzlerine tükürsen “iltifat” sayacaklar! “Rezalet” diz boyu. Her yol “mübah” sayılır olmuş. Kepazelik “arş”a çıkmış. “Haya”sızlık, “cesaret” adı altında “arz”-ı endama durmuş.“ Samimiyet” yok. “Münafık” ağızlar, sahte “surat”lar, iğreti “tebessüm”ler, “muzdarib” görünen “müstehzi” çehreler, “zahmet”siz dimağ”lar.

“Kader” mi diyeceğiz? “Şüphesiz” öyle de bu “adam”ların/bu âdemlerin bizim hiç mi “kabahat”imiz yok. Ne diyelim. Allah “ıslah” etsin. İnsanların iç “huzur”u yok. “Kanaat” duygusu kaybolmuş. Kendisine biçilene “razı” olan yok. Büyük bir “hırs”, “tamah” var insanlarda. Toplum, “tehlike”lice “kutup”lara ayrılmış; birbirlerine “nefret” gözüyle bakıp “husumet” besler olmuşlar. “Hakaret”, “küfür” bini bir para! Hadi “aşk”ı-“meşk”i, “ahbap”lığı bir “taraf”a bırakalım; içtenlikle “hasbihal”edemez, birbirimize bir “merhaba” da mı diyemeyiz.

Meğer ne çok şey borçluyuz şu Arapçaya.. “Hayat”da Arapçadır, “vücut” (varlık) da.. “Ebediyet” de “saadet” de; “bereket” de “huzur” da..“İstikbal”e “dair” “emel”lerimiz de Arapçadır; “mazi”ye “ait” “tahassür/tahassüs”lerimiz de.. “Ân”a “ait” “efkâr” ve “buhran”ımız da ..Arapça olmasa “ilim”, “fen, “sanat” olmaz, Efendiler! Daha da ileri giderek sizi “temin” ederim ki, hiçbir “faaliyet” yapılamaz. Nokta Bu arada, "nokta" da Arapça :) O olmasa, ne “mütefekkir”imiz ne “ilim”, “edebiyat” ve “tarih” adamımız olur. Ne “mefkûre” sahibi idealist “siyaset”çi ne “dava” adamı kalır.

Ne “esnaf”-“ticaret” “erbabı”, ne “hizmet”li “sınıf”ı, ne “amele”, ne de düşmanın kalbine korku ve “dehşet” salacak “asker”imiz kalır. Çocukların “mürüvvet”ini göremez, "nikah" yapamayız. Böylece, ne “aile” olur; ne “sülale” ne “nesep”. Bu "kadar"ına da pes, “yani”! “İsim”, “fiil”, “harf”, “kelime” hepsi Arapça dostlar! Arapça olmasa iki “kelam” edemeyiz şurada! Bu kadarı da “fazla” mı diyorsunuz. Eh, “nazar” değmesin, “hatta” “Maşallah” diyelim o zaman. Bir “kusur”, “hata” etmişsek “af” ola.

Peyâmî Safâ'nın 1958'de *Milliyet* gazetesinde çıkan bir yazısı "öz Türkçecilik" hareketinin ne kadar sakat bir zihniyet taşıdığını gözler önüne seriyor:

Bir dilin benliği (özelliği, kendi kendisi oluşu) kelimelerle değildir. Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve daha birçok Avrupa dilleri arasında müşterek kelimeler pek fazladır. Bu yabancı sözcükler Fransızcanın Fransızca veyâ Almancanın Almanca olmasına engel değildir.

Her dilin benliği, kelimeler arasındaki münâsebette, bağlantı şekillerinde, gramer ve sentaks özelliklerinde, **yabancı sözlere verdiği millî anlamların zenginliğindedir...**

Hâl kelimesi Arapçadır. Fakat Türkçede aldığı mânâ çeşitliliği ve zenginliği Arapçada yoktur. Cümle içindeki durumuna göre bu kelimenin kazandığı çeşitli mânâlara birkaç misal hatırlayalım:

1. Hâdise, vak'a, olay mânâsına: *'Ahval-i âlem= Dünya halleri'*;
2. Hiçbir dilde karşılığı olmayan mânâda: *'İnsan hâli, olur bu.'*
3. Güç ve kuvvet, derman mânâsına: *'Hâlim yok. Halsizim.'*
4. Kader, dilek ilh... mânâsına: *'Ne hâlin varsa, gör!'*
5. Durum, görünüş ilh... mânâsına: *'Bu ne hâl, nedir bu hâl?'*
6. Meçhul dert mânâsına: *'Bana bir hâl oldu, hâlimi sorma!'*
7. Huy mânâsına: *'Kendi hâlinde.'*
8. Malî varlık mânâsına: *'Hâli, vakti yerinde.'*
9. Şimdiki zaman mânâsına: *'Gramerde hâl çekimi = Hâl sığası.'*

Bunlardan başka kelimenin edebî dilde ve şiir dilinde kazandığı bâzı nüanslar daha vardır...

Artık 'hâl' kelimesi Arapça olmaktan çıkmış, dilimizdeki mânâ zenginliğiyle öz Türkçe birçok kelimelerden fazla **Türkçe olmuştur**. Ona bu Türklüğü kazandıran şey, cümle yapısı içinde, öteki kelimelerle münâsebetinden doğan mânâ çeşitleridir.

Bu Arapça kelime yerine konacak herhangi bir Türkçe karşılık o kelimedenden daha yabancı hâline gelir. **Türkçe, kelimeleriyle değil, yapısı ve rûhiyle Türk'tür.**

• **Batılılaşma İhâneti** (D. Mehmet Doğan)

Aydınların, bürokratların taklit ve teslimiyet suretiyle yeni bir medeniyet çemberine girme çabalarında **dil devrimine** belli başlı araçlardan biri olarak bakmak aydınlatıcı olacaktır.

Aydın takımı, halkın dilinden tamamen ayrı, kendine has bir dil yaratmaya çabalamakta, bu **fransızca kırmaması dille** toplumla olan ilişkilerini kesmektedir.

"Bizi eski edebiyattan ancak lâtin alfabesi kurtarabilirdi. Harf devrimi işte bunun için gerekti." (Melâhat Özgü)

Kademe kademe yürütülen ve sonraları "devrim" olarak vasıflandırılan hareketler, kültür alanında millî özden kopuşun belgesi olan lâtin harflerinin kabulü ile doruğa ulaştı.

Gerçekten, dil devrimi, yabancılaşma sürecinde, harf devriminin tabîi sonucu olarak arkadan geliyordu.

Güneş-Dil Teorisi ile batıdan gelen sözlerin aslında Türkçe ile aynı kaynaktan geldiği açıklanacak, kaçınılmaz sözlerin girişi Türkçe ile bağdaştırılacaktı. Bu isbatın tabîi sonucu da, batı kaynaklı kelimelerin türkçe diye sözlüklere alınması oldu. Hatta yeni türetilen kelimelerin de Batı dillerindeki kelimelere benzemesine çalışılıyordu.

Aşağıdaki kelimeler, "öztürkçeleştirme" faaliyetlerinin en yoğun olduğu 1935 yılında Ulus gazetesinin bazı yazılarından derlenmiştir:

Fransızca	Osmanlıca/Türkçe	Fransızca	Osmanlıca/Türkçe
ünivers	Âlem(kâinat)/ evren	honor	Şeref/ onur
üniversel	Âlemşümûl /evrensel	capacite	Kaabiliyet/ kapasite
moderne	Asrî/ modern	idole	Put/ idol
pratique	Ameli/ pratik	local	Mahalli/ yersel

cite	Belde/ site	financier	Malî/ finansal
nötr	Tarafsız/ nötür	finances	Maliye/ finans
societe	Cemiyet/ sosyete	ecole	Mektep/ okul
epique	Destanî/ epik	logique	Mantık/ lojik
commission	Encümen/ komisyon	directeur	Müdür/ direktör
mythe	Esatir/ mit	inspekteur	Müfettiş/ ispektör
philosophie	Felsefe/ filozofi	theorique	Nazarî/ teorik
parti	Fırka/ parti	industrie	Sanayi/ endüstri
idee	Fikir/ ide	evolution	Tekâmül/ evrim
ar	Güzel sanatlar/ ar	organisation	Teşkilât/ örgüt
delegate	Heyet/ delege	symbole	Timsal/ sembol
social	İçtimaî/ sosyal	methode	Usûl/ metod
theologie	İlâhiyat/ teoloji	organe	Uzuv/ öрге
economie	İktisad/ ekonomi	aritmétique	İlmi hesap/ aritmetik
economique	İktisadî/ ekonomik	facteur	Amil/ faktör
formule	Düstur/ formül	geometrie	Hendese/ geometri
general	Umumî/ genel	harmonie	Ahenk/ harmoni
helice	Helezon/ helis	hypothese	Faraziye/ ipotéz
rezume	Hulâsa/ rezüme	capital	Sermaye/ kapital
pyramide	Ehram/ pramit	serie	Silsile/ serî
positif	Müsbet/ pozitif	systeme	Usûl/sistem
theorie	Nazariye/ teori	terminologie	İstılahat/ terminoloji

Atatürk'ün İsveç Veliâhdı Prens Gustav Adolf'a karşı söylediği nutkun (1934) bir bölümü:

“Altes Ruayâl! Bu gece ulu konuklarımıza, Türkiye'ye uğur getirdiklerini söylerken duygum **tükel** özgü bir kıvançtır. Burada kaldığınız uzca sizi sarmaktan hiç durmayacak ılık sevgi içinde, bu yurttan, yurdunuz için beslenmiş duyguların bir yankısını bulacaksınız. İsveç-Türk uluslarının kazanmış olduğu utkuların silinmez damgalarını tarih taşımaktadır. Süerdemliği, onu, bu iki ulus, ünlü şanlı, özelerinin derinliğinde sonsuz tutmaktadır. Ancak daha başka bir alanda da onlar erdemlerini o denli **yaltırlıklı** yöndemle göstermişlerdir.”

(Nutkun tümünde yer verilen yeni kelimeler:

Tükel: tam/ yaltırlıklı: nurlu/ özenç: gıpta/ baysak: huzur/ kıldacı: âmil/ baysal: sulh/ tüzün: asil)

1934 yılında Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanmış bir şiir:

“**Değişim Uzu**

Uzun Minezi ve Yumuşları

-Yoldaşseverlik-

Değişim uzu, engin yüreğinde yer verir: Türden, sözden hem taştan uz iş yaratanlara Tanrının seslerine ses firlatanlara!	Yüreğinde yer verir, çünkü ışık, ışığın. Hızlarını arttırır, güzelliğini besler Işıklar sarmaşınca bir doğuşu verimler
--	--

(Uzun Minezi ve Yumuşları: San'atkârın seciyesi ve vazifeleri. Uz-iş: Sanat, Değişim Uzu: Devrim sanatı)

1948'de İstanbul Muallimler Birliği, bir Dil Kongresi topladı. Bu kongrede başlıca şu tezler ileri sürülüyordu:

- 1) Dil Devrimi ilimle ilgili olmayan bir parti siyaseti oyunudur.
- 2) **Devlet zoruyla mektep kitaplarına uydurma kelimeler sokulmuştur.**
- 3) Bu yüzden yaşlılar gençlerin dilini anlayamaz hale gelmiştir. (Hilmi Ziya Ülken)

Başbakan Ferit Melen'in 13. Dil Kurultayına gönderdiği mesajın bir kısmı: “... **dildeki şu veya bu yöndeki aşırılıklar, millî birliğimizi zedelemek, nesiller arasında uçurumlar yaratmak isteyenlerin maksatlarına da hizmet edebilir.** Bu konuda çok dikkatli ve uyanık olması gerekir.”

D. Mehmet Doğan “Ne yapmalı?” sorusunu şöyle cevaplandırır: “Millî benliğimizin temel taşlarından **dilin yabancılaşmasına karşı çıkılmalı**, ancak Türk dilinin kendi gelişme kuralları içinde ilerlemesi için çalışılmalı, ifade imkânlarını zenginleştirmek için çaba harcanmalıdır.”

- Bir Newyork Rüyası “**Bye-Bye**” Türkçe (Prof. Oktay Sinanoğlu)

Amerika’nın tanınmış üniversitelerinden Yale’de, 26 yaşında, batının 300 yılda en genç profesörü olan, Devletimizin çıkardığı özel bir kanunla, ilk ve tek “Türkiye Cumhuriyeti Profesörü Unvanı” verilen **Oktay Sinanoğlu**’nu dinleyelim:

Yaygın olarak kullanılmış, halk diline kadar geçmiş daha eski veya daha yeni güzelim Türkçeleri dururken, kulak tırmalayan, diken gibi batan **İngilizcemi uydurmasyonları kullanmak niye?**

“Cankurtaran” yaygındı, birden “ambulans” hatta “ambulance” oluverdi. Bu çirkin İngilizce lâf, kökeninde “dolaşan” demektir.

“Meclis” birden “parlamento” oluverdi. “Milletvekilleri” de “parlamentar” kesiliverdiler. “**Parlamentar**”, İtalyanca kökeninde “**lâf üreten**” demektir.

Sakin kimse “Bakanlar Kurulu’na “kabine” demeye kalkışmasın, hükümete hakaret olur. “**Kabine**” yabancı dilde, kazak Türklerinin “hacethane” tâbir ettiği “**tuvalet**” anlamına gelir.

TV’de, çarşıda duyduğum, gördüğüm İngilizce özentisi lâfları kaydettim. Bu şekilde derlediğim ufak bir lügatçeyi aşağıda veriyorum. Dilimizi kirletip ayıplanmaktan sakınalım. Unutmayalım ki “**gönlü temiz olanın dili de temiz olur**”. Halkımızın böyle sözcükleri kullananları ayıplayacağına, bunların yerine zaten bildiği Türkçe’lerini kullanacağına, diline, dolayısıyla millî onuruna ve kimliğine sahip çıkacağına inancım büyük.

Ambulans	cankurtaran	kompanse	telâfi
Trend	gidiş, gidişat	fastfood	tezyemek
Erozyon	toprak aşınması	servis	hizmet
Parlamento	meclis	filtre	süzgeç
Parlamentar	milletvekili	mobil	gezgin
Kabine	bakanlar kurulu	termik	ısı, ısı
Medya	basın-yayın	brifing	bilgilendirme
Dizayn	tasarım	elektrifikasyon	elektriklendirme
Radikal	aşırı, müfrit	detay	ayrıntılı teferruat
Politika	siyaset	pozisyon	durum, konum
Kaliteli	nitelikli, vasıflı	reyting	sıralama
Market	bakkal, çarşı, pazar	catering	ikram
Star	yıldız	final	son sınav/ımtihan
Süper	üstün, koca, yüce	lider	önder
Sosyal	toplumsal, içtimai	alternatif	seçenek
Deterjan	arıtmaç	legal	yasal, kanunî
Sabotaj	baltalama	illegal	yasadışı
Terör	tedhiş	organize etmek	düzenlemek
Transfer	aktarma	organizasyon	örgüt, teşkilât
Defans	savunma, müdafaa	komunikasyon	iletişim, muhabere
Enternasyonel	uluslar arası	provokasyon	kışkırtma
Ekonomi	iktisat	prestij	itibar
Rezervasyon	yerayır(t)ma	resepsiyon	kabul
Enformasyon	bilgi, danışma	tekstil	dokuma
Doküman	belge	konsensus	fikirbirliği
Ambargo	yaptırım	aktivite	etkinlik, faaliyet
Sponsor	destekçi	sektör	kesim
İzolasyon	yalıtım	agresif	saldırgan

Operasyon	ameliye, işlem	dekore etmek	süslemek
antik çağ	eski çağ	dekorasyon	süsleme
Proses	süreç	aktif	etkin, faal
Galeri	sergi	spesiyal	özel

Azeri Türkçesi 50 yıl önceki Türkiye Türkçesinin hemen hemen aynıdır. İçinde biraz Osmanlı Türkçesi var. Türkmen Türkçesi ile de fark fazla değil. **Kazak, Kırgız, Tatar, Başkır lehçeleri, İslâm öncesi saf Türkçe gibi.**

1000 yıllık İslâmi tarihimizde Halk Türkçesi'ne bile doğal olarak bazı **Arapça, Farsça kökenli** kelimeler girmişti. (Ama unutmayalım; bu etkileşim karşılıklı. Arapça ve Farsçaya da Türkçe'den geçmiş binlerce kelime var.) **Türkçe'deki bu kelimeler ortak bir İslâmi kültür oluşturan Azerbaycan, İran, Türkistan, hatta Kuzey Hindistan'da kullanılıyordu. Artık iyice ve yaygınca Türkçeleşmiş böyle birçok kelime de tasfiye edilip yerine daha öz Türkçeleri konmaya çalışıldı. Halbuki bu Türkçe sözcükler mevcut eskilerine ilâveten alınmalıydı.**

Her dilde yakın anlama gelen sözcük kümeleri bulunur. Bu "eş-isimli"ler (sinonim) arasında zamanla anlam kaymaları ve ufak farklılaşmalar meydana gelir; bunlar dile zenginlik katar. Öyle olacağına ortaya, **dili bilim ve teknikte genişletmek yerine, tasfiyecilik olayı ve bunun bağnazları çıktı.** Bir çok edebiyatçımız haklı olarak bu olaya büyük tepki gösterdiler. Hissediyorlardı ki, **tasfiyecilerin asıl derdi, öz Türkçe merakları değil, İslâm ve Osmanlı düşmanlığı.**

Türkiye'nin kurtuluşu, Türkçe'nin kurtuluşuna bağlıdır. Bu amaçla "Kültürel Kurtuluş Savaşı" vermek durumundayız. Bu savaşı kazanır, Türk Dünyası ile sağlam kültürel ilişkiler kurarsak 21. yüzyıl bir Türk yüzyılı olur. Atatürk'ün son nefesindeki şu sözleri unutmamalıyız:

"Arkadaşlar selâm, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin."

Ey Türkçesevenler (yâni vatanseverler, Türk kimliğini sevenler)!

Şu ilkelerde kesinkes birleşmeliyiz:

- Birinci ilke: Osmanlıca, Öztürkçe diye bir ayırım kabul edilemez. İkisi de Türkçedir. Türkçenin her lehçesine, her düzeydeki eskisine, yenisine sıkı sarılalım,
- İkinci ilke: **Tasfiyeciliğe "Hayır", zenginleştirmeye "Evet".**
- Üçüncü ilke: Her yeni kavrama, her bilim/teknik dalına Türkçe terimler, Türkçe'nin matematik gibi keskin ve kudretli olan kurallarına göre türetilecek, türetilmiş olanlar kullanılacaktır. (Bu, aynı zamanda Atatürk Milliyetçiliğinin de temel ilkesidir.)

Dil, gönlü yüzdüren emildir. Dil gemisi batarsa gönül de batar.

Türk dili kendi kendini türetme yeteneğinde bir dildir. Kök, takı, ses uyumları yapısı ile cebirsel bir yapı gösterir.

Türkçe okunduğu gibi yazılan yazıldığı gibi okunan bir dil olduğundan bilgisayar için en yatkın dildir.

Türkçe ile çalışan yazılımlar üretirsek dilimizi ve kültürümüzü İngilizce'nin etkisinden koruyabiliriz.

Türk demek Türkçe demektir; ne mutlu Türküm diyene!

Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, milli hissin gelişmesinde başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesinin yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.

Kât'i olarak bilinmelidir ki Türk milletinin millî dili ve millî benliği bütün hayatında hâkim ve esas olacaktır.

Batı dillerinden hiçbirinden aşağı olmamak üzere, onlardaki kavramları anlatacak keskinliği, açıklığı hâiz **Türk bilim dili terimleri** tespit edilecektir.

Millî eğitimin ne demek olduğunu bilmekte hiçbir tereddüt kalmamalıdır. Bizde **millî eğitim esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zarureti** münakaşa edilemez (1924).

Türlü bilimlere ait Türkçe terimler tespit edilmiş, bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esaslı adımını atmıştır. Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hadise olarak kaydetmek isterim (1938).

Bakınız arkadaşlar, belki ben çok yaşamam. Fakat siz, ölene dek Türk gençliğini yetiştirecek ve **Türkçe'nin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı** yolunda çalışacaksınız. Çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir. (*Gazi M. Kemal*)

Uydurulan her kelime bizi Kur'ân'dan biraz daha uzaklaştırıyor. (*Cemil Meriç*)

DİL

I

Hor görenler benim -aslında- şiirden dilimi,
Söylesinler bana: “**May hart**” ile “**Gönlüm**” bir mi?

II

Kılıç, Kalkan sesinden, nal şakırtasından
Dilimde ince, kalın “K” harfinin bolluğu;
Bellidir ecdâdımın at üstünde yaşayıp
Yeri, göğü kılıçla imzâlamış olduğu!

III

Dilimiz, bir devâmdir... kopmaz:
Dili millet yapar, kurum yapmaz! (*Arif (Nihat Asya)*)

1. 2. **Rahmân, Kur'an'ı öğretti.**
3. **İnsanı yarattı.**
4. **Ona beyanı (düşünüp ifade etmeyi) öğretti.** (*Rahmân, 55/1-4*)

Ek-1

Agop Martayan'ı biliyor musunuz? (*Soner Polat*)

1915'lerde ve tabii bugün de Türkiye'de pek çok Agop Martayan'lar vardır. Eğer Türkler Ermenilere soykırım uygulaysaydı bu topraklarda bir tek bile Agop Martayan'ın mezarı dahi kalmazdı. 1895'te İstanbul Büyükdere'de ticaretle uğraşan köklü bir Ermeni ailesinin çocuğu olarak doğmuştur. 1915'te Robert Kolej'i bitirmiştir.

Agop Martayan bir Ermeni olarak Osmanlı ordusunda Birinci Dünya Savaşı'nda yedek subay olarak görev alır. Doğu cephesinde yani kimi Ermenilerin Osmanlıyı arkadan vurduğu cephede Osmanlı saflarında görev yapan Agop Martayan bu cephenin ihanet eden soydaşlarının da yardımıyla çözülmesi üzerine Güney Cephesinde görev alır. Ve burada Mustafa Kemal Paşa'nın karşısına kötü bir talih olarak “esir” diye çıkartılır.

Mustafa Kemal Paşa Agop Martayan'a hürriyetini iade eder. Cebine para koyar, eline serbestçe dolaşabileceğini dair bir belge verir. İşte bu **Agop Martayan, Soyadı Kanununda Mustafa Kemal Paşa'ya “Atatürk” soyadını teklif eden adamdır.**

Mustafa Kemal vatani kurtarıp Cumhuriyeti kurduktan sonra her alanda olduğu gibi Türk dili üzerinde de derinlik ve genişliğine çalışmalara başlar. 22 Eylül 1932 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilen **Türk Dili Konferansı'na Agop Martayan ile birlikte İstevan Gurdikyan ve Kevork Şimşikyan da uzman olarak davet edilirler.** Çünkü Agop Martayan devrin en büyük dil alimlerinden biridir. İngilizce, Yunanca, İspanyolca, Latince, Almanca, Rusça ve Bulgarca bildiği gibi, “Türkçe gramer” kitabı da yazmıştır.

“**Türk-Sümer ve Hitit Dilleri Arasındaki İlişkiler**” bildirisini Agop bu kurultayda sunar. Ve 1934 yılında Atatürk tarafından TDK Başuzmanı olarak atanır. **Yabancı sözcüklerin kökünü açmada uzman olduğu için Atatürk tarafından kendisine “Dilaçar” soyadı teklif edilir,** o da bu soyadı memnunlukla kabul eder.

“Beni buraya Atatürk getirdi, ölünceye kadar O'na ve Türkçeye layık olmaya çalışacağım” diyen **Agop Dilaçar TDK Başuzmanı olarak 45 yıl görev yaptı.**

Ek-2

Ağaçkakan “Felsefe Türkçesi”ni işitecek olsa hasedinden çatır çatır çatlar! (Murat Bardakçı)

Önce şu güzel, zarif, âhenkli, tantanalı, mânâlı, füsunlu, iç gıcıklayıcı, vesaireli şâheser ifâdeleri okuyup hatmederek Türkçemizi geliştirelim:

“...Söylenmiş olanlar Usun ereksel etkinlik olduğu söylenerek de anlatılabilir. Sözde bir Doğanın yanlış tanınmış düşüncenin üzerine yükseltilmesi, ve herşeyden önce dışsal erekselliğin yadsınması genel olarak Ereğ biçiminin saygınlığına gölge düşürmüştür. Gene de, Aristoteles’in de Doğayı ereksel etkinlik olarak tanımladığı anlamda, ereğ dolaysız ve dingin olandır, devimsizdir ki öz-devimlidir, ve böylece Öznedir. Onun devinme kuvveti, soyut olarak alındığında, kendi-için-varlık ya da arı olumsuzluktur. Sonuç başlangıç olanla aynıdır, çünkü başlangıç erektir; ya da, edimsel olan kendi Kavramı ile aynıdır, çünkü dolaysız olan, ereğ olarak, ‘kendi’yi ya da arı edimselliği kendi içinde taşır. Yerine getirilmiş ereğ ya da varolan edimsel ise devim ve açınmış ‘oluş’tur; ama tam olarak bu dinginliksizlik ‘kendi’dir; ve ‘kendi’ başlangıcın o dolaysızlık ve yalınlığı gibidir, çünkü sonuçtur, kendi içine geri dönmüş olandır, -kendi içine geri dönmüş olan ise yalnızca ‘kendi’dir ve ‘kendi’ kendisi ile bağıntılı özdeşlik ve yalınlıktır”.

“...Edim ancak içsel olarak benim tarafımdan belirlenmişse benim Amacım ve Niyetimidir. Edimde yalnızca bildiğim sonuçlardan sorumlu olmam Amaçtan Niyete geçiş kıpısını oluşturur.

Amaçta sonuçlar konusunda sorumluluğum ikircimli kalabilir. Niyet ise Eylemin ortaya çıkardığı sonuçların bilinçli olarak bana ait olduğunu gösterir.

Amaç Eylemin üzerinde etkili olduğu belirli-Varlıkta birçok sonuç getirebilir. Bunlardan hangisinin benim sorumluluğumda olduğunu Niyet belirler. Niyet kavramsal olarak Amaçta kapsanır, ve Niyet de bir Amaçtır. Ama Niyeti Amaçtan sonuçlardaki ‘bilme hakkı’ açısından ayırılır. Bu nedenle çocuklar, budalalar, deliler vb. durumunda hesap verme yeteneği dikkate alınır. (Niyette Amacın kıpı olarak kapsanması iki sözcük aralısındaki semantik benzerliği açıklar.)

Amacın tüm sonuçları bana saltık olarak değil, görelilik olarak yüklenebilir. Bu Niyet için böyle değildir. Niyet saltık olarak bana aittir.

Biri insan öldürmüş olabilir, ve hiç kuşkusuz bunu amaçlamıştır. Ama gene de burada dışsal edimin Amacından ayrı olarak yakın zamanlarda ‘güdü’ denilen şey aranır, çünkü Güdü bilinçli olduğu düzeye dek Niyettir.

Amaç karşısındaki bütün belirli-Varlığın yalnızca tek bir noktasında etkili olmakla aynı zamanda bütünü kendisi üzerinde etkili olur. Amacın hedeflediği tikel nokta kendini evrensel olarak gösterir, çünkü dizgesel bir bütündeki tikellik olmakla o denli de bütün bir evrensel ile bağıntılıdır, kendinde evrenseldir”.

“...Tin şimdiye değin içinde varolduğu ve imgelediği dünya ile bozuşmuştur ve onu geçmişe gömmeye düşüncesini taşımaktadır. Bundan böyle kendi dönüşümünün emeği içindedir. Hiç kuşkusuz hiçbir zaman dinginlikte değildir, tersine her zaman ilerleyen devimi kavramıştır. Ama nasıl çocukta uzun dingin bir beslenmeden sonraki ilk soluk o salt nicel gelişimin dereceliliğini kırarsa -nitel bir sıçrama ve çocuk şimdi doğmuştur oluşumu içindeki Tin de öyle yavaş ve usulca yeni şekline doğru olgunlaşır”.

“...Tikellik ilkin genelde istencin evrenseline karşı belirli birşey olarak öznel gereksinimdir ki, nesnellığıne, e.d. doyumuna (a) şimdi başkalarının gereksinim ve istençlerinin eşit ölçüde mülkiyeti ve ürünü olan dışsal şeylerin aracılığı ile, ve (b) öznellik ve nesnellik yanlarını dolaylı kılan etkinlik ve emek aracılığı ile erişir. Emeğin ereği öznel tikelliğin doyumuna olduğu için, ama başkalarının gereksinimleri ve özgür özençleri ile ilişkide evrensellik kendini geçerli kıldığı için, bu usallık görünüşü bu sonluluk alanında Anlaktır, irdilemede herşeyin gelip dayandığı yandır ve bu alanın kendisinin içersindeki uzlaştırıcı öğeyi oluşturur”.

“...Bilginin Bilim olmasının iç zorunluluğu onun doğasında yatar ve bunun doyurucu açıklaması ancak felsefenin dizgesel betimlenişinin kendisidir. Dış zorunluluk ise, kişiden ve bireysel güdülerden gelen olumsuzluk bir yana bırakılarak genel bir yolda anlaşıldığı ölçüde, iç zorunluluk ile aynıdır, ya da, başka bir deyişle, zamanın kendi kıpılarının belirli varlığını sergileyiş şeklinde bulunur. Felsefenin Bilim düzeyine yükseltilmesi zamanının geldiğini göstermek öyleyse bu amacı güden çabanın biricik gerçek aklanışı olacaktır, çünkü bunu yapmak amacın zorunluluğunu tanımlayacak, üstelik aynı zamanda onun yerine getirilmesi olacaktır”.

“...Gerçek bütündür. Bütün ise ancak kendi gelişimi yoluyla kendini tümleyen özdür. Saltık üzerine söylenmesi gereken onun özsel olarak sonuç olduğu, gerçekte ne ise ancak erekte o olduğudur; ve doğası, e.d. edimsel, özne, ve kendisinin kendiliğinden oluş süreci olmak tam olarak bunda yatar”.

“...Koşulsuz buyruk, pratik aklın özerkliğinin, yani akılsal istencin kendisi yoluyla belirlenmesinin anlatımı olmalıdır. Evrensel olarak geçerli bir yasa olmalıdır. İstenç ancak ona kendisi tarafından verili bir yasayı gerçekleştirdiğinde özerktir. Koşulsuz buyruk itkilere, güdülere göre değil düzgülene/maximlere göre ve akılsal olarak isteyen tüm insanlar için evrensel yasama olacak şekilde, eylememiz gerektiğini söyler. KENDİSİNDEN EYLEDİĞİN DÜZGÜ/MAXİM İSTENCİN YOLUYLA EVRENSEL BİR DOĞA YASASI OLACAKMIŞ GİBİ EYLE”.

“...Özgür ve gerçek düşünce kendi içinde somuttur ve böylece İdeadır; ve bütün bir evrenselliği içinde ise genelde İdea ya da Saltıktır. Bunun bilimi özsel olarak dizgedir, çünkü somut olarak Gerçek yalnızca kendini kendi içinde açındırarak ve birlik içine getirip bir arada tutarak, e.d. bütünlük olarak vardır ve ancak ayrımların ayırt edilmeleri ve belirlenmeleri yoluyla ki bütünlüğün zorunluluğu ve bütünün özgürlüğü olanaklıdır”.

TALEBEYİ ALLAH KORUMUŞ!

Hiçbirsey anlamadınız değil mi, Vallahi ben de anlamadım!

Peki, saksağanı yahut ağaçkakanı bile kışkırtıp “Ben niçin böyle takırdayamıyorum?” dedirtecek derecede hırıltılarla dolu bu ifadeler neyin nesidir biliyor musunuz?

Felsefe Türkçesi imiş!...

Türkçe olduğu iddia edilen bu cümlelerden bazılarını üniversitelerimizdeki felsefe bölümlerinin ders notlarından, bir kısmını da felsefi yayınlardan aldım...

Haberlere göre üniversitelerin felsefe bölümlerine yapılan başvurular ülke çapında yüzde 56 oranında azalmış, bunun üzerine bazı bölümlerin kapanması ihtimali başgöstermiş ve felsefe hocaları feryad ü figan ediyorlarmış...

Üniversitelerin en işe yaramaz bölümünün bile kapanacak olması tabii ki üzüntü verecek bir hadisedir ama maalesef söylemeden edemeyeceğim:

Öğrenciyi “ders” niyetine böyle gevelemelere mahkûm olmaktan Allah korumuş Allah!
(26.09.2018, HT)